

Jaana Erkkilä

Yksi kuva

Yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa, mutta ainakin viisisataa sanaa tarvitaan selittämään tutkimustuloksena esitettävää kuvaa.¹

"Uskon syntyneiden pastissien, parafraasien ja palimpsestien välittävän minulle sellaista tietoa, jota pelkät sanat eivät kerro." (Räsänen, 2000)

"...they are attuned more to visual images and less to the written word." (Lincoln, 1997)

Taiteellisen tutkimuksen, ja myös visuaalisen antropologian piirissä uskotaan vahvasti, että kuva voi paljastaa jotakin sellaista, mitä sanoin ei voida tuoda esille, mutta kuten Uwe Flick (2007) sanoo, on äärimmäisen vaikeaa osoittaa, ettei samoja näkökulmia ja tuloksia voitaisi saavuttaa jollakin vaihtoehtoisella tutkimusmetodilla. Tutkimusparadigman muutos saattaa vauhdittaa Yvonna S. Lincolnin (1997, 49 - 50) mukaan ei vain tutkijoiden kiinnostuksesta visuaalisiin metodeihin ja niiden oletetusta uuta luovasta tiedosta, vaan myös yleisön uudenlaisesta tietoisuudesta, jota "tekstien" uudet muodot puhuttelevat kirjoitettua sanaa paremmin. Lincoln kirjoittaa tarinankerronnan uudelleen luomisesta, sanasta kuvaan, siirtymisestä kaksiulotteisesta lukemiseen perustuvasta oppimisesta kolmiulotteiseen oppimisympäristöön.

Sosiologit ovat paneutuneet kiinnostuksella visuaalisiin aineistoihin ja tutkimusmetodeihin, enkä ole missään yhteydessä kuullut heitä moitittavan liikkumisesta alueella, jossa heidän asiantuntemuksensa voitaisiin kyseenalaistaa. Samanaikaisesti taiteellisen koulutuksen lähtökohdista tutkimuksen kentille siirtyvät taiteilijat, taidekasvattajat ja muotoilijat joutuvat jatkuvasti perustelevaan visuaalisten metodien käyttöä ja vaikka toisaalta yhdestä suusta vakuutetaan, että kuva on totta, kuva voi olla tutkimustulos, kuva on teksti, todellisuudessa tutkimuksen maailmassa kuva ei ole mitään, ellei sitä ole selitetty sanoin. Flick (2007, 15) kirjoittaa, että on ironista, miten sosiologia kuten kaikki muut akateemiset alat ovat täydellisen yksimielisiä asettaessaan kirjallisen esityksen visuaalisen edelle, kun on kyse tutkimustulosten esittämisestä.

Jos sana on edelleen niin voimallinen, miksi vaivautua kuvan maailmaan? Kuvataiteilijana voin sanoa, että jokainen taiteellinen työprosessi on tutkimusmatka tuntemattomaan. Parasta taiteellisessa työskentelyprosessissa on, kun huomaa päätyneensä johonkin ennalta arvaamattomaan, itselle yllätykselliseen lopputulokseen. Flick (2007, 10) sanoo, että yleisesti ottaen visuaaliset menetelmät suuntaavat enemmän kohti etsivää kuin ennakoivaa tutkimusta. Visuaalisia metodeja käyttävä voi löytää todellisuuksia, joita ei ole osannut ennalta ajatella, ja toisaalta, joita on ehkä jopa aikaisemmin vältellyt. Voin vahvistaa omalla kohdallani käyneen juuri näin (Erkkilä, 2008).

Täytyykö kuvan olla teksti?

Tutkimuksen yhteydessä puhutaan aina tekstistä. Kuva on teksti, myös tanssi- tai musiikkiesitys on teksti. Akateemisen maailman sanaan sitoutuminen tulee voimakkaimmin esille juuri puheessa sellaisista tutkimuksen alueista, joissa on ensisijaisesti kyse jostakin muusta kuin puhuttuun tai kirjoitettuun kieleen liittyvästä ilmaisusta. Meiltä puuttuu kieli ja sanat, jotka puhuvat asioista kielen tuolla puolen.

Visuaalisten metodien puolesta argumentoidaan sanomalla, että kuva on moniääninen, kuva on intertekstuaalinen, kuva muodostaa hypertekstejä. Kuvan "tekstisyys" on kuitenkin ongelmallinen sikäli, että kuvaa ei kohdella tekstinä painetuissa julkaisuissa. Värillinen kuva voidaan julkaista musta-valkoisena tai jättää kokonaan pois ja perustella muutosta sillä, että kuvasta on kerrottu

¹ Lokakuussa 2008 Lontoossa, Chelsea College of Arts järjestämän symposiumin osallistujien on kirjoitettava 500 sanan mittainen selitys siitä, miten symposiumin yhteydessä olevan näyttelyn työt voidaan ymmärtää tutkimuksena.

sanoin *tekstissä*. Kukaan ei menisi ehdottamaan, että kirjoitetusta tekstistä poistettaisiin joka toinen sana tai jätettäisiin sattumanvaraisesti osia pois painoteknisistä tai kustannussyistä.

Kuvaan viittaaminen on myös hankalaa. Olen itse yrittänyt löytää visuaalisia viittauskäytäntöjä toistaiseksi ilman mainittavaa menestystä. Myös Flick (2007, 7) kirjoittaa viittaamisen ja siteeraamisen ongelmallisuudesta visuaalisten aineistojen ja tutkimustulosten yhteydessä. Emme ole tottuneet siihen, että keskellä kirjoitusta olisi joko alaviitteenä tai sitaattina kuva. Kuva nähdään kuvituksena, ei tekstinä, vaikka siitä *publuttaisiin* tai *kirjoitettaisiin* tekstinä.

Useiden taidekoulutuksen saaneiden tutkijoiden yleisenä ongelmana on akateemisen tekstin tuottaminen. Sekä Tuomas Nevanlinna (2008) että Jan Kaila (2008) mainitsevat Kuvataideakatemiaan tohtoriopiskelijoiden ongelmista tuottaa tieteellistä tekstiä. Kuvataideakatemia on tarttunut asiaan järjestämällä kirjoittamisen opetusta. On tärkeää oppia tuottamaan luettavaa akateemista asiatekstiä, mutta mielestäni vielä tärkeämpää olisi oppia visuaalisten narratiivien käyttämistä tutkimuksessa siten, että sanojen osuutta voitaisiin olennaisesti karsia. Olisi etsittävä visuaalista sanastoa, että olisi mahdollista puhua kuvasta eikä sitä kuvaavasta tekstistä.

Lincoln(1998) kirjoittaa yleisön huomioonottamisesta valittaessa tutkimuksen esittämistapaa. Kenelle tutkimus on suunnattu, kuka sitä lukee? Onko yleisö kasvanut visuaaliseen kulttuuriin niin vahvasti, että kuvanlukutaito on vahvempi kuin kirjallisen tekstin sulattelu? Riikka Stewen (2008) kirjoittaa mustista joutsenista, joiden olemassaoloon ei uskottu ennen kuin niitä tavattiin Australiassa, siitä miten taidetta opetettaessa opetetaan jotakin sellaista, minkä olemassaolosta ei vielä tiedetä mitään. Juha Varto puhui Taideteollisen korkeakoulun seminaarissa keväällä 2008 samasta asiasta, kuinka opettaa sellaista, mistä ei vielä tiedetä mitään. Kuvan, taiteen, visuaalisten tutkimusmetodien tulo akateemisen tutkimuksen kentälle on tunnustettu tosiasia, mutta yhtä totta on, että kentän vakiintuneet tutkijat ja opettajat ovat oman aikansa kasvatteja: joko kirjalliseen tai visuaaliseen perintöön juurtuneita. Keski-ikäiset tutkijat ja taiteilijat pohtivat edelleen kiivaasti sanan ja kuvan suhdetta. Osa on sitä mieltä, että taiteilijoiden tulisi pysyä kaukana tutkijoiden leikkikentiltä ja tutkijoiden tulisi tehdä oikeaa tutkimusta, ei mitään narratiivista fiktion ja faktan sekamettelisoppaa.

Haluan unohtaa hetkeksi, mitä tutkimuksen tai taiteen tulisi olla ja ajatella tulevaisuutta, joka itse asiassa rakentuu koko ajan silmiemme edessä. Alakoulun oppilaat liikkuvat suvereenisti digitaalisen kuvan maailmassa, tekevät omia animaatioitaan netistä löytämillään ohjelmilla, kuvaavat kännyköillään sitä sun tätä ja kommunikoivat maailman toisella puolella reaaliajassa kanssaan pelaavien nuorten kanssa. He ovat niitä, jotka tekevät tulevaisuudessa tutkimusta ja taidetta. Heidän kokemusmaailmansa on mitä suurimmassa määrin audio-visuaalinen ja minun on vaikea kuvitella heidän pohtivan sitä, voiko kuvaa kutsua kuvaksi vai pitäisikö sitä kutsua tekstiksi. Elämme fakki-idiotismin viimeisiä aikoja niin taiteen kuin tieteenkin saralla, eikä muutos tule suinkaan meidän nykyisten keski-ikäisten yhtäkkisen avarakatseisuuden ansiosta, vaan muutos tulee luonnollisesti uuden visuaalisessa elämismaailmassa kasvaneen sukupolven myötä.

Lasten kasvamista odotellessa voisimme kuitenkin pohtia sitä, voisiko kuvaa sittenkin kutsua kuvaksi. Miksi pitäisi puhua kuvan intertekstuaalisuudesta, jos kerran tarkoitetaan toistensa läpi kuuluvien visuaalisten maailmojen asettumista uuteen järjestykseen siten, että niiden yhtäaikainen havainnointi luo uusia merkityksiä. Kuvia ja merkityksiä havainnoidaan ja ajatellaan toisten jo olemassa olevien kuvien läpi ja niiden rinnalla. Kuvataiteen maailmassa viittaaminen ja sitaattien käyttäminen on yleinen, vanha ja tänä päivänä yhä suosittumaksi tullut käytäntö. Miksi sen siirtäminen tutkimuksen kentälle tuntuu niin työläältä? Kuva-analyysi on yhä vain pitkälle sanallista kuvailua, merkitysten luomista kirjoittamalla.

Evans ja Hall (1999) kritisoivat sitä, miten suurin osa kulttuurin tutkimuksen kirjallisuudesta perustaa analyysimallinsa kieleen ja kielen luomiin semioottisiin merkityksiin, vaikka kyseessä olisi visuaalisten tuotosten analysointi. Heidän mukaansa ensisijaisesti lingvistiset mallit eivät ole perusteltavissa visuaalisen kulttuurin analysoinnissa ja merkitysten etsimisessä. Flickin(2007) mukaan useat kulttuurintutkijat (Jenks, 1995; Lister ja Wells,2001; Mirzoeff, 1999; Evans ja Hall, 1999) ovat tulleet tahoillaan siihen tulokseen, että sellaiset analyysimallit, jotka nojaavat ensisijaisesti kieleen perustuviin semioottisiin malleihin ovat sopimattomia ja käyttökeltottomia visuaalisen kulttuurin analysoinnissa. Emme voi odottaa, että kirjoitetun kielen parissa koulunsa

käyneet loisivat uuden visuaalista kulttuuria tutkivan kielen ja metodin. Sen on synnyttävä visuaalisen kulttuurin parissa koulutuksensa ja työnsä tehneiden parissa. Juuri tästä on kyse siinä, mistä Mika Hannula (2001) ja Tuomas Nevanlinna (2008) kirjoittavat sanoessaan, että jokainen taiteellinen tutkimus on samalla tutkimus siitä, mitä tällainen tutkimus voisi olla. Vaikka tutkimuksen ensisijainen tarkoitus ei olisi metodin kehittäminen, jokainen tutkimus, joka avaa uusia latuja, on samalla ehdotus uudeksi metodiksi.

Vastaus kysymykseen, täytyykö kuvan olla teksti, on ehdottomasti, ei. Kuva voi olla kuva ja meidän on vain luotava tapa katsoa kuvaa ja löytää siitä merkityksiä myös ilman tutkijan asettamia sanoja. Merkityksiä on voitava tuottaa myös visuaalisesti ja ne on nähtävä yhtä merkittävänä ja perusteltuina kuin sanalliset esitykset. Tällä hetkellä tilanne on Flickin(2007) mukaan se, että kentällä on hyvin vähän mitään sellaista, joka olisi tarkkaan ottaen metodisesti uutta; kyse on vain siitä, että jo olemassa oleviin metodeihin on lisätty visuaalisia ulottuvuuksia aineiston keruussa ja tulosten esittämisessä.

Tutkimus visuaalisena prosessina

Visuaalista tutkimusta tekevän yhdeksi haasteeksi nousee kysymys siitä, mikä on loppujen lopuksi aineistoa ja mikä tutkimustulosta. Omalla kohdallani tutkimukseni aikana syntynyt kuvamateriaali on käynyt läpi useita vaiheita, joissa alussa tuloksena pitämäni kuva onkin muuttunut aineistoksi ja siitä on syntynyt taas uusia kuvia, jotka ainakin jonkin aikaa ovat olleet tutkimustuloksia, kunnes niistä on taas tullut osa tutkimusprosessia. Perinteinen tutkimuksen kulku, jossa on selkeästi tutkimuskysymykset, aineisto, metodi, analyysi ja tutkimusraportti, eivät välttämättä sovi visuaalisiin tutkimusmetodeihin.

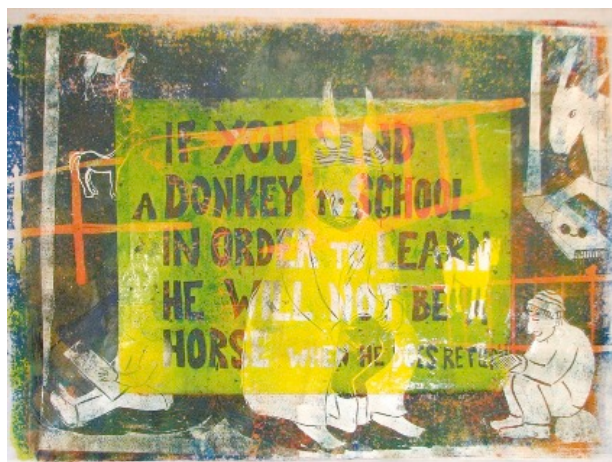
Kuvallisten aineistojen ja niiden kuvallisten analysointimenetelmien kanssa ollaan jatkuvalla matkalla, jonka lopullinen pääteasema on aina kulkijalle tuntematon. Tällaista tutkimusta on helppo vähätellä ja sanoa, ettei se mitään oikeaa tutkimusta ole. Mikä sitten on oikeaa tutkimusta? Tutkimus ei voi olla pelkkää jo tiedetyn ja oletetun vahvistamista. Meidän on myös hyväksyttävä se, että visuaalinen tiedonvälitys ja erilaiset teknologian suomat mahdollisuudet muuttavat sekä maailmankuvaa että tutkimuksen kuvaa myös niillä alueilla, jonne muutosta ei ehkä edes toivota.

Taiteilijat tutkijoina tuntuvat olevan uhka monelle taholle: osa taiteilijakuntaa vastustaa kollegoiden suuntautumista tutkimukseen, taideteoreetikot ja kriitikot suhtautuvat epäillen siihen, miten taiteilijat voisivat olla objektiivisia tutkiessaan taidetta, vieläpä oman taiteellisen työnsä kautta. On joukko taidepuheen asiantuntijoita, jotka eivät ole kovin innoissaan siitä, että taiteilijoilla on halua tuoda kentälle näkökulma, jota muut eivät voi sinne tuoda. Miten kriitikko kirjoittaa teoksesta, joka on tutkimus itsessään ja jo analyysin lopputulos? Kriitikon on perehdyttävä kokonaan uuteen teorian alueeseen ja katsottava uusin silmin. Miten arvioi akateemisen kirjoittamisen perinteeseen kasvanut asiantuntija kuvallista tutkimusta, jos hänellä ei ole mitään omakohtaista tuntemusta taiteelliseen työskentelyprosessiin?

Valokuvan alueella nimenomaan visuaalisen antropologian ja sosiologian puolella on julkaistu kokonaisia visuaalisia artikkeleita, jotka perustuvat sarjalle kuvia. Visuaaliset narratiivit ovat siis osa tunnustettua tutkimuskenttää. Sähköiset julkaisut ovat tehneet mahdolliseksi esittää myös liikkuvaa kuvaa osana tutkimustekstiä. Tutkimusprosessien reaaliaikainen seuraaminen on mahdollista ja tällaista menetelmää ovat käyttäneet muun muassa Jay Ruby USA:ssa (<http://astro.tempe.edu/~ruby/opp/>) ja Jan-Erik Andersson Suomessa. Andersson julkaisee oman väitöstutkimuksensa sekä kirjallisen että visuaalisen osuuden netissä (www.anderssonart.com).

Oma osansa visuaalisissa aineistoissa ja tutkimusraporteissa on kuvilla, jotka on tuotettu perinteisen kuvataiteen keinoin: niiden on mahdollista näyttää sekä silmillä nähtäviä asioita että myös mielikuvituksellisia, silmille näkymättömiä ilmiöitä (Flick 2007, 52). Mikä on akateemisen maailman suhde näkymättömään ja silti nähtäväksi saatettuun? Voiko sellaista ottaa vakavasti tutkimustuloksena?

Uusi luku

Lähteet

- Ahtila Eija-Liisa, 2008. Screen Surface and Narrative Space: Narration and Construction of Meaning in Moving Image Installations. Teoksessa *The Artist's Knowledge 2*. The Finnish Academy of Fine Arts (FAFA)
- Andersson Jan-Erik, 2008. My House as a Total Art Work. Teoksessa *The Artist's Knowledge 2*. FAFA

- Erkkilä Jaana, 2008. Viittaustaidetta. Teoksessa *Tekijyyden ulottuvuuksia*. Jyväskylän yliopisto.
- Evans J. ja Hall S., 1999. *Visual Culture: The Reader*. London:Sage.
- Flick Uwe, 2007. *Using Visual Data in Qualitative Research*. SAGE Publications.
- Hannula ja Kiljunen(toim.) 2001. *Taiteellinen tutkimus*. Kuvataideakatemia.
- Kaila Jan, 2008. Tämä intohimon hämärä kohde. Teoksessa *Yliopistollinen akatemia- Kuvataideakatemia 160 vuotta*.
- Lincoln Yvonna S., 1997. Self, Subject, Audience, Text. Teoksessa *Representation and the Text, reframing the Narrative Voice*. Ed. Tierney W. ja Lincoln Y. State University New York.
- Mäkelä ja Routarinne (toim.) 2006. *The Art of Research*. The University of Art and Design Helsinki A 73.
- Nevanlinna Tuomas, 2008. Taiteellisen tutkimuksen kolmas tila. Teoksessa *Yliopistollinen akatemia – Kuvataideakatemia 160 vuotta*.
- Räsänen Marjo, 2000. *Sillanrakentajat*. Taideteollinen korkeakoulu.
- Stewen Riikka, 2008. Mustista joutsenista, ehkä-modaliteetista. Teoksessa *Yliopistollinen akatemia – Kuvataideakatemia 160 vuotta*.